

Dəyərli tədqiqat

Müasir dövr dilçilik tədqiqatları özünün əhatəliliyi, həll olunan problemlərə kompleks yanaşılması, aparılan tədqiqatların daha qlobal və fundamental xarakteri ilə seçilir. Müxtəlifsystemli dillərin leksik tərkibinin semantik təhlili müasir dilçiliyin ən aktual problemlərindən biridir. Bu mənada filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Gülşən Axundovanın “Azərbaycan və ingilis dillərinin məişət leksikası” adlı monoqrafiyası diqqətə layiqdir. Monoqrafiya Azərbaycan və ingilis dillərinin məişət leksikasının müqayisəli struktur-semantik tədqiqinə həsr olunmuşdur.

Tədqiqatda Azərbaycan dilçiliyində ilk dəfə olaraq müxtəlifsystemli dillərə daxil olan Azərbaycan və ingilis dillərinin məişət leksikasının semantik əlamətlərə görə taksonomik təsnifatı aparılış bu leksikanın hər iki dildə yaranma mexanizmləri aşkar edilmiş, eləcə də, spesifik cəhətləri müəyyən edilmişdir.

Məlumdur ki, məişət leksikası xalqın həyatını, onun gündəlik qayğılarını, xalqın mədəni səciyyəsinə, onun müdrikliyini əks etdirir. Məişət leksikası, həmçinin, xalq təfəkkürünün bütün nailiyyətlərini, əcdadımızın təcrübəsini, müşahidələrini nəsillər üçün mühafizə edir.

Monoqrafiyada məişət leksikasının dil sistemində yeri müəyyənləşdirilir. Azərbaycan dilinin məişət leksikası dialekt və şivələr hesabına, ingilis dilinin məişət leksikası isə daha çox alınmalar hesabına zənginləşir. Müəllif ey zamanda Azərbaycan dilinin məişət leksikasının mövcud olan dialekt və şivə sözlərinin bir qisminin qədim türk leksik layına aid olduğunu nümunələrdə qeyd edir. Monoqrafiyada Azərbaycan və ingilis dillərinin məişət leksikasının kontrastiv təhlili aparılır. Müəllif müxtəlifsystemli dillərdə məişət leksikasının kontrastiv təhlilinin nəinki onun leksik-semantik (taksonomik) xüsusiyyətlərini müəyyən etməyə bu leksikanın reallaşmasının xarakterini aşkar etməyə, həmçinin, hər iki xalqın mədəniyyəti, tarixi keçmişi, hazırki vəziyyəti və s. haqqında məlumat əldə etməyə imkan yaratdığını qeyd edir.

Əsərdə Azərbaycan və ingilis dillərində yemək adlarının kontrastiv təhlilinə də geniş yer verilmişdir. Bildiyimiz kimi ksenonimlər və yaxud yemək adları məişət leksikasının mühüm hissəsini təşkil edir. Ümumiyyətlə, qida istər, Azərbaycan, istərsə də, ingilis xalqlarının maddi mədəniyyətlərinin əsas elementlərindən biri olub, bu xalqların, tarixini, adət-ənənəsini dərk etməkdə zəngin mənbədir.

Müəllif qeyd edir ki, həm Azərbaycan, həm də ingilis dillərində yemək adları və yaxud ksenonimlərin yaranmasında motivləşməsində

müstəsna rol oynayır. Əsərdə Azərbaycan dilçiliyində yemək və xörək adlarının öyrənilməsinə üç istiqamət; 1. tarixi-etnoqrafik; 2. regional-oval; 3. dialekt və şivələrin tədqiqi istiqamətləri qeyd olunur. Əsərdə Azərbaycan və ingilis dillərində geyim adlarının kontrastiv təhlili də öz əksini tapır. Hər bir geyim öz dövrünün güzgüsü olmaqla, dövrün ictimai-siyasi xarakterini, mühüm mədəni və elmi nəaliyyətlərini, insanların adət və psixologiyasını, onların estetik görüşlərini əks etdirir. Müəllifin fikrincə, dəbdə olan dəyişikliklər dillərə edə öz təsirini göstərir, hər bir dil ya yeni sözü öz lüğət fondu hesabına yaradır, ya da kalka və yaxud alınma sözlər vasitəsilə digər dillərdən alır.

Azərbaycan və ingilis dillərinin leksik tərkibinin sistemli təşkili, leksik tərkibin daxili əlaqələr, taksonomik qruplar üzrə təsnifatı və semantik cəhətdən kontrastiv-xarakteroloji təsviri və təhlili Azərbaycan dilçiliyi üçün olduqca əhəmiyyətlidir. Bu növ tədqiqatlar müxtəlif dillərin lüğət tərkibinin təşkilini dərk etməyə imkan verir. Məlumdur ki, məişət leksikası xalqın tarixini, mədəni inkişafını, mental dəyərlərini özündə əks etdirir. Məişət leksikasının öyrənilməsi, həmçinin, dil tarixinin öyrənilməsi baxımından da aktualdır. Müxtəlif sistemli dillərə aid olan Azərbaycan və ingilis dillərinin məişət leksikasının kontrastiv-xarakteroloji təhlili dildə bir sıra ümumi və fərqli xüsusiyyətləri müəyyən etməyə imkan yaradır. Azərbaycan və ingilis dillərinin məişət leksikasının öyrənilməsi nəinki leksik-semantik xüsusiyyətləri müəyyənləşdirməyə, həmçinin, bu leksikanın funksional spesifikliyini təyin etməyə imkan yaradır. Tədqiqatda ikinci dərəcəli nominasiya və yaxud motivləşmənin hər iki dildə üsulları fərqləndirilmiş və bunlar zəngin dil materialı əsasında sübuta yetirilmişdir.

Müəllif məişət leksikasının dilin terminoloji sisteminin zənginləşməsində rolundan da geniş bəhs etmişdir.

Monoqrafiya dilçiliyin müxtəlif sahələri ilə məşğul olanlar, o cümlədən, tipologiya, komparativistika, leksikologiya, dil tarixi, sosiolinqvistika problemləri ilə maraqlananlar üçün əvəzsiz mənbədir.

Gülsüm Hüseynova
Sosiolinqvistika və dil siyasəti şöbəsinin
baş elmi işçisi, filologiya üzrə elmlər doktoru, dosent